

Open Monumentendagen 2015

12 en 13 september

CHRISTINE WEIJS

Kunst en ambacht in Dordtse monumenten

De jaarlijkse Open Monumentendagen bieden de kans om bijzondere panden in de stad eens met andere ogen te bekijken. 'Kunst en ambacht' is dit jaar het thema. Kijk in de Voorstraat dwars door voorzetwanden en verlaagde plafonds en ontdek de sporen van een middeleeuws huis. Of bezoek de Ambachtsschool aan de Reeweg Oost, een gebouw als een ode aan de ambachten.

De Blije Hoek, ca. 1900

MONUMENT? LANG LEVE HET SYSTEEM- PLAFOND!

Balkenlaag met moerbalken en kinderbinten en een peerkraalsleutelstuk

'DE BLIJE HOEK' VOORSTRAAT 142-144

Dordtenaren kennen dit grote herenhuis in een flauwe bocht van de Voorstraat als De Blije Hoek: het oudste kinderdagverblijf van Nederland (1877-2014). In al die kinderrijke jaren is het pand vaak aangepast aan de eisen van de moderne tijd en de strenge wettelijke voorschriften voor een verantwoorde kinderopvang. Hoe zie je dan, dwars door linoleumvloeren, voorzetwanden en verlaagde plafonds, dat hierachter een laat middeleeuws huis schuilgaat?

EEN GROOT EN VOORNAAM HUIS UIT 1651?

De historische blik begint al bij de voorgevel: een heel breed huis met twee voordeuren. Hoe kan dat? Zijn die allebei uit 1651 (het jaartal dat in de cartouche staat)? Nee. Sterker nog, dat hele jaartal klopt niet. Uit archiefonderzoek weten we dat in 1667 een vooraanstaande Dordtenaar op deze locatie een klein, eenvoudig huis kocht. Niet het grote, brede pand dat we nu kennen, maar alleen het rechter

deel daarvan. Dat huis had geen lijstgevel, maar een trapgevel. Deze Elias van den Broucke was onder andere lid van de Oudraad van Dordrecht, een burgemeester zeg maar. Hij wilde een huis dat paste bij zijn stand. De trapgevel was in zijn tijd hopeloos ouderwets. Het classicisme was in de mode en daar hoorde een lijstgevel bij. Elias liet daarom de voorgevel vervangen en versierde die met decoratieve guirlandes en een cartouche. Daarin stond natuurlijk het jaartal 1667 en niet 1651.

was dat écht niet meer 'van deze tijd'. De toenmalige eigenaren – nog steeds erfgenamen van dezelfde familie – hingen er een modern plafond onder: houten cassettes, bespannen met lichtblauw geschilderd linnen. In 1920 kreeg het kinderdagverblijf een reprimande van de Inspectie omdat het gebouw niet voldeed aan de moderne hygiëne-eisen voor kinderopvang. Dus kwam er zachtboard onder de cassetteplafonds. Zestig jaar later schreven

Op een kaart van Braun & Hogenberg uit 1583 staan er nog 3 huisjes, met een gangetje links daarvan.

Maar dat de gevel uit 1667 is, wil nog niet zeggen dat ook het huis daarachter uit 1667 is. Dat middeleeuwse huis liet Elias namelijk gewoon staan. Hij moderniseerde alleen een paar dingen. Zo sloopte hij de middeleeuwse trap eruit en verving die door een fraai gesneden brede rechte trap. Achter het systeemplafond zijn in de balklaag sporen van die eerste trap bewaard gebleven.

De middeleeuwse zoldering van moer- en kinderbinten liet hij zitten. Hij liet het plafond alleen opnieuw schilderen in een grijs-groene kleur, afgewerkt met een rood biesje. Maar in de 18de eeuw

Doorkijkje achter drie verlaagde plafonds: middeleeuwse balken, afgewerkt met een dubbele bies.

de brandeisen een brandwerend systeemplafond voor. En zo blijft een middeleeuwse balkenconstructie bewaard dankzij drie verlaagde plafonds.

MATTHEUS VAN DEN BROUCKE

Elias had een broer, Mattheus. Deze kwam, na een fortuin vergaard te hebben bij de voc,

Mattheus vd Broucke Dordrechts Museum

terug naar Dordrecht en kocht in 1676 en 1679 twee kleine huizen, naast het huis van zijn broer. Hij pakte het groter aan dan Elias en

Behangresten, ca. 1830-1850

liet beide huizen helemaal slopen. Hiervoor in de plaats bouwde hij één breed huis. Was het broederliefde of gewoon de mode dat zijn voorgevel zo op die van het rechter huis leek? Het onderscheid, een verschil van 12 jaar, tussen beide gevels is anno nu nauwelijks te zien. Als je in dit linker bouwdeel binnenkomt, zie je eerst linoleum, stucmuren en systeemplafonds. Maar direct daarachter zit nog vrijwel het gehele huis van

Deze plafondschilderingen kwamen tevoorschijn achter een systeemplafond en een witte verflaag.

Mattheus. Met enkele kleine sporen van latere bewoners, zoals snippers behang uit de 18de en 19de eeuw.

SLOOPTE MATTHEUS ALLES?

Vermoedelijk liet hij een oud achterhuis staan. Daar zit namelijk nog een balkenconstructie met een console die in zijn tijd niet meer werd gemaakt, eentje met een uitgezakte druppel: een 'hangbuikconsole'.

Zo laat het grote huis zich lezen als een spannend boek. Het is een speurtocht naar de bouwgeschiedenis van drie middeleeuwse huisjes die één groot huis werden.

En het is een verhaal in vier verdiepingen: van de middeleeuwse gewelfde kelder tot de kappen met sporen uit de 15de, 16de, 17de, 18de, 19de én de 20ste eeuw. Wie dus goed kijkt, ziet een bouwgeschiedenis van 500 jaar.

In het achterhuis zit nog één hangbuikconsole, uit ca. 1620.

JONG GELEERD...

Siermetselwerk, twee kleuren voegwerk

AMBACHTSSCHOOL REEWEG OOST 123

De eerste foto van de Ambachtsschool uit 1918

Eeuwenlang leerde je het vak van een meester. Je kwam in dienst bij een metselaar, timmerman, glazenier of stukadoor en als je jarenlang je best deed en heel goed was, mocht je een meesterproef afleggen en werd je zelf meester. Toen er in 1795 een eind kwam aan het gildewezen, veranderde ook het opleidingssysteem. Ook de Industriële

Revolutie leidde tot grote verschuivingen. De verantwoordelijkheid voor het opleiden van vakmensen verschoof van de ambachtsman naar fabrieken en overheden. Vanaf het midden van de 19de eeuw ontstonden er initiatieven voor het oprichten van Ambachtsscholen. Dordrecht richtte in 1883 een eerste schooltje op, waar negen

jongens zich aanmeldten om opgeleid te worden als timmerman of tekenaar. De school kreeg onderdak in de Burgeravondschool aan het Kromhout. Later kwam er een smederij bij. In de vroege 20ste eeuw groeide de school uit haar jasje en besloot het bestuur een eigen onderkomen te bouwen.

Siermetzelwerk in reliëf en met zwarte klezortjes

In 1918 was de gloednieuwe school aan de Reeweg Oost gereed, ontworpen door de Dordtse architect Bernardus van Bilderbeek. Hij ontwierp een gebouw in rationalistische stijl. De detaillering is een ode aan het ambacht: met zorg uitgevoerd siermetzelwerk, stijlvolle lantaarns en sierlijk smeedwerk. Van Bilderbeek wist ambacht en kunst perfect te combineren. In de gevel worden alle ambachten gedemonstreerd.

VAKMANSCHAP IN ARCHITECTUUR EN METSELWERK

De architectuur en uitvoering van de Ambachtsschool getuigen van groot vakmanschap. Kijk alleen al naar de gevels: die hebben een monumentaal karakter gekregen, met veel dieptewerking door verspringingen, een groot middenportaal, erkers, hoog opgaande uitgemetselde muurdammen, verdiepte vakken onder de ramen en een forse lijst met uitgemetselde dub-

bele muizentand. Om deze detaillering extra kracht bij te zetten, bracht de architect ook nog een kleurschakering aan door gebruik te maken van zwartgeverfde baksteentjes die in patronen ingemetseld werden. De metselaar heeft zijn beste beentje moeten voorzetten.

DE BEELDHOUWER EN DE SMID

In de symmetrische voorgevel is het middenportaal een heuse blikvanger. Het ruime portaal heeft een vloer van terrazzo met een mozaïekrandje. Er staan stevige granieten wachtbanken en ook hier weer kundig gemetselde muren en gewelven, met twee kleuren voegwerk. Links en rechts van dit portaal zijn natuurstenen hoekblokken en beeldhouwde consoles onder twee prachtige lantaarns in Art Decostijl. Maar kijk ook goed naar de consoles: op de ene zijn de instrumenten afgebeeld van de timmerman, op de andere die van

Art Deco lantaarns met beeldhouwde consoles

de smid. Boven het middenportaal prijkt de naam 'Technische School' en 'Anno 1919'. Natuurlijk in smeedijzer uitgevoerd. In de grote traphal binnen maakte de smid een fraaie siersmeedijzeren trapbalustrade.

DE TIMMERMAN EN DE TEGELZETTER

Na de rijke gevel en het wat rustiger portaal betraden de leerlingen de school door twee glasdeuren en een dubbele deur met Art Deco afwerking, in een zwaar kozijn met een boogvormig en fijn gedetailleerd bovenlicht. Een degelijk en fraai stukje timmermanskunst. Hierachter ligt een ruime vestibule. Op de vloer ligt hetzelfde terrazzo-met-mozaïek als in het portaal. De wanden hebben een hoge tegellambrisering van geglazuurde blauwgroene en gele reliëftegels. Het houtwerk van de kozijnen was donker gelakt. Maar na deze wat sombere binnenkomst volgt een licht onthaal in het monumentale trappenhuis. Hier maakte de architect echt een groot gebaar. Met een groots opgezette trap van Duits geelmarmers, dat prachtig aansluit bij de gele betegeling van de muren. Deze tegels hebben vermoedelijk ook elders in de hal gezeten. De diepe en warme kleuren van de oorspronkelijke tegels en het houtwerk waren heel wat sterker dan de huidige fletsblauwe tegeltjes en witte kozijnen. De Art Deco laat zien dat kleur veel kan toevoegen aan een gebouw.

Glas-in-loodraam met afbeelding van een smid

Hoge tegellambrisering en terrazzovloer met mozaïektegeltjes

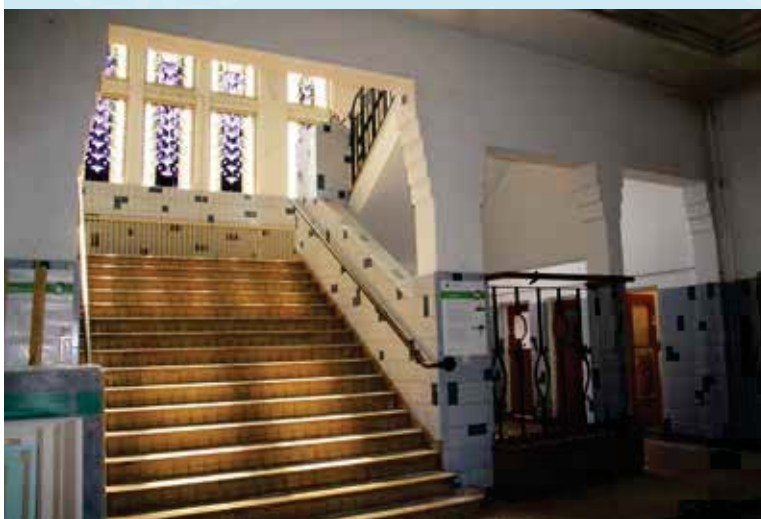
GLAZENIER EN STUKADOOR

Boven de trap is een groot glas-in-loodraam met afbeeldingen van een smid met hamer en aambeeld en van een jongeman die over zijn studieboeken gebogen zit: niet alleen de praktijk telt, maar ook de studie. In het stucwerk van de bogen naar de gangen zijn subtiele Art Decoversieringen aangebracht. Ook de stukadoor kon zijn vakmanschap hier tonen, zij het wat minder dan de metselaar, de smid en de glazenier.

VAN LEREN NAAR WONEN

Door andere eisen aan schoolgebouwen kwam de Ambachtsschool leeg te staan. Er komen nu appartementen en ateliers. Maar eerst is de school op zondag 13 september weer even het domein van ambachtslieden, die er hun kunsten en vakmanschap presenteren. <

TE DOEN za. 12 en zo. 13 september
Open Monumentendagen met o.a.
bouwhistorische rondleidingen
www.openmonumentendagendordrecht.nl

Trap met geelmarmeren treden, fraai siersmeedwerk en glas-in-loodraam met uitbeelding van ambachten